

BEYAZ KENTTE BİR AKSOLOTL

Bir Cortázar Olarak Tanner

Gökhan Gökdoğan

Alain Tanner'in etkileyici filmi *Dans la Ville Blanche* (Beyaz Kentte, 1983) çevresindekiler tarafından bir *aksolotla* benzetilen Paul'ün hikayesini anlatır. "Hikayesini" demek ne kadar doğru olur bilemedim. Film aslında yönetmenin de deyimi ile, zaman ve mekân algısı üzerine bir film. Aslında hikaye amaca eşlik ediyor sadece. Peki nedir bu aksolotl? Neye benzer?

Sözlüğe bakıldığında aksolotlun, genellikle Meksika dolaylarındaki göllerde yaşayan kuyruklu bir kurbağa larvası olduğunu öğreniriz. Ancak aksolotl, filmimiz için bundan çok daha fazlasıdır. Filmin içerisinde yapılan gönderme bizi Arjantin'in en önemli yazarlarından biri olan **Julio Cortázar**'a götürür. **Cortázar**, *Aksolotl*¹ isimli öyküsünde bu canlılara karşı hislerini şöyle açıklar: "İlk kez bir aksolotl gördüğümde büyülediğim şey onların hareketsizlikleri olmuştu ve gizli niyetlerini hemen sezdiğimi düşünmüştüm: Kayıtsız bir dinginlikle mekânı ve zamanı ortadan kaldırmak." Filmin amacı, sadece ana karakteri ile bu canlılar arasında bir analogi kurmak gibi gözükse de, ben bu filmin **Julio Cortázar**'ın öyküsünden yapılmış (çok) serbest bir uyarlama olduğunu düşünüyorum. Şimdi bunu biraz açalım.

Lizbon'a demirleyen bir şilebin kazan dairesinde çalışan gemi makinisti Paul, aniden gemisini ve sorumluluklarını terk edip, bir aksolotl gibi hiçbir şey yapmadan yaşamak için kendini şehre bırakır. Burada Paul'ün yaptığı iş ile aksolotlun ruh hali arasında bir yumurta-tavuk ilişkisinden bahsedilebilir. Uzun yolculuklar yapan bir geminin makine dairesinde, dışarıyı görmeden günlerce yolculuk yapmak nasıl bir deneyim olabilir? O makine dairesinde, ne bir yön algısı kalır, ne de geçen zaman. Hatta Paul, geminin devinimini bile bazı çıkan sesler

¹ Julio Cortázar, Ötekinin Rüyası, 2. bs., Can Yayınları, İstanbul, 2017, s.583

dışında muhtemelen hissetmiyordur. Belki, geçmişini bilmediğimiz karakterimiz zaten aksolotl varoluşlu olduğu için bu işe uyum sağlamıştır. Belki de bu yolculuklar sonrası bir aksolotla dönüşmüştür.

Okyanus ışığının gözleri alan bir parlaklık yaymasından ve kentin binalarının egemen renginden dolayı “beyaz kent” olarak adlandırılan Lizbon’da bir otele yerleşen Paul, kısa bir süre sonra otelde çalışan Portekizli bir kızla ilişki kurar. Otel odasından şehri izler, mızıka çalar, müzik eşliğinde dans eder, şehri gezer ve spontane şekilde 8mm’lik kamerası ile çektiği görüntüleri İsviçre’deki eşine posta ile gönderir. Bu görüntülerle birlikte yollanan mektuplar Paul’ün düşüncelerine de bizim için bir kapı aralar: *“Hiçbir şey yapmıyorum, fakat tatilde de değilim. Tatildeyken bir şeyler yaparsın, boş zamanlarını falan planlarsın mesela. Ben yapmıyorum.”* Burada Paul eylemsizliği etkin bir tavır olarak sergiler. Bu durağanlık, **Cortázar**’ın öyküsünde de belirttiği gibi, yeni bir bakışın ve görme biçiminin imkanını doğurur mu acaba: *“... Aksolotlların gözleriyle bana farklı bir hayatın, başka bir bakma biçiminin varlığından bahsediyorlardı.”* Burada filmin içerdiği bakışlardan bahsetmek gerekecek. **Alain Tanner** filmine iki bakış şeklini yerleştirir. Bunlardan birisi kendi kamerası ile kurduğu tasarlanmış kompozisyonların bakışı iken diğeri ana karakterinin 8mm’lik kamerasından gördüğümüz sallantılı, plansız ve çocuksu bir güdü ile elde edilmiş görüntülerin bakışıdır. **Tanner** aslında bu iki bakışı tartışmaya açar ve masaya yatırır; tasarısız ve amaçsız bir yaşamın sonucu olarak ortaya çıkan bu sadece bakma hali ile yeni

bir görüş yakalayabilir miyiz? Mekânın ve zamanın yükünü sırtımızdan atabilir miyiz? İşte benim bu filmi bir uyarılama olarak görmemin sebebi, filmin final sahnesinde bu farklı bakışların, tıpkı **Cortázar**'ın öyküsünün finalindeki gibi iç içe geçmesidir. Ancak ona biraz daha yolumuz var gibi.

Filmin finaline gelmeden önce **Tanner**'in karakterine yaklaşımı ile **Cortázar**'ın öyküsü arasındaki paralelliklerden bahsetmek istiyorum. **Cortázar** öyküsünde, sürekli olarak akvaryumlarının önüne gidip gözlemlediği aksolotllardan bahseder. Onların gözlerini bazen saatlerce izleyerek neler düşündüklerini ve dünyayı algılayış şekillerini anlamaya çalışır. İnsanoğlu ile aralarında biyolojik benzerlik olmamasına rağmen insanoğluna çok yakın olduklarını ve aralarında derin bir ilişki bulunduğunu düşünür. **Tanner** de ana karakteri Paul ile arasına bir mesafe koymaz. Çoğu zaman onun, odasında hiçbir şey yapmadan otururken etrafa attığı boş bakışlarını, camdan dışarıdaki bir yerleri izleyişini izleriz. Neyi izlediğine bakmayız bile. Çünkü **Tanner** de aynı **Cortázar** gibi Paul'ün/aksolotlların ne düşündüğünü bilmez. Sadece fikir yürütmek için uzun uzun izler onun tepkilerini ve tepkisizliklerini. Bu noktada **Tanner**'in estetik tercihlerinin filmin bu zayıf hikayeli yapısını nasıl ayakta tuttuğundan bahsetmek iyi olacak gibi. Filmde kamera, ana karakterden bağımsızmış gibi mekânda dolaşır. “Bağımsızmış gibi” diyorum çünkü her devinimin sonu yine ana karakter ile alakalı bir noktada biter. Ama o noktaya gelene kadar karakteri takip etmeden bize mekânı gezdirir. Bu çok güçlü bir “orada olma hissi” yaratır. Ayrıca mekân tasarımındaki etkili renk

zıtlıkları ve ışık kullanımı ile, hikaye olarak olmasa da estetik olarak bizim sahneden kopmamamızı sağlayacak bir ilgi ve merak yaratmayı başarır. Böylece biz de orada bulunma hissini etkisi ile Paul'ü gözlemlemeyi sürdürürüz. Mekândaki gezintilerimize paralel olarak, Paul'ün tüm bu eylemsizlik hali daha da belirgin hale gelir. Emprovize müzik kullanımı da ana karakterin doğaçlama tavrını ve plansızlığını bize geçirmekte katkı sağlar. Günler geceler birbirini izler ve bir süre sonra birbirine karışır. Çünkü onları birbirinden ayırabilmemizi sağlayacak kadar güçlü bir olay örgüsü yoktur. Paul'ün de eşine yazdığı mektupta dediği gibi: *“Zaman çözüldü. Sabahları içiyorum, fakat ne sabahlar var artık, ne de öğlenler ve akşamlar. Öğlenleri de içiyorum ve akşamları da. Gündüzleri uyuyorum. Aslında hiçbir şey var değil.”* **Tanner**'in bizi getirdiği bu noktada Paul, tıpkı **Cortázar**'ın aksolotlları için düşündüğü gibi zamansızlığın ve mekânsızlığın içerisinde yer almaktadır.

Son sahneyi anlatmadan önce **Cortázar**'ın aksolotl öyküsünün sonundan bahsedeyim. Aksolotlları yine akvaryumun camına yapışmış bir şekilde çok yakından izlerken **Cortázar**, onların irissiz, göz bebedeksiz altın gözlerinin gizemine girmeye çalışır. Ve birden bakışı onların bakışı olur, artık akvaryumun içerisinde dışarıya bakmaktadır. Dışarıda, aralarında kendisinin de bulunduğu aksolotlları izleyen adamı görmektedir; kendini. Filmimize dönecek olursak, yaşadığı bir takım talihsiz olaylardan sonra parasını ve Portekizli kız ile olan bağlantısını kaybeden Paul, film boyunca kendi bakışını/görme biçimini bize yansıtan 8mm'lik kamerasını satarak tren bileti alır ve yola koyulur. Kompartımanda karşısına genç bir kız oturur. Ona bakar, onu uzun uzun izler. Biz de **Alain Tanner**'in kamerasından onu izleriz çok yakından; tıpkı cama yapışmış **Cortázar**'ın akvaryumundaki aksolotllar gibi. Daha sonra **Tanner** onun gözlerinin olduğu noktaya kamerasını yerleştirerek kıza bakar. **Tanner**'in kamerası/bakışı bize kıızı gösterir, ama orada hiç bulunmayan 8mm'lik kamera görüntüleri ile.